

Asia: VN/724/2022

Luonnos hallituksen esitykseksi asumisneuvonnan tuesta vuosina 2023–2027 annettavasta laista

Asumisneuvonnan nykytila

Millaista asumisneuvontaa toimialueellanne on saatavilla?

-

Mitä tarpeita asumisneuvonnan saatavuuden parantamiseen tai kehittämiseen olisi toimialueellanne?

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulevista yhteydenotoista vuosittain noin 9 % koskee asumisen yhdenvertaisuutta. Valtuutetulle tulee paljon yhteydenottoja kuntien vuokra-asuntoihin ja kuntaomisteisiin vuokra-asuntoyhtiöihin liittyen. Yhteydenotot liittyvät esimerkiksi asunnon saamiseen, asukasvalintaan, esteelliseen asumiseen sekä tilapäisen asumisen järjestämiseen. Vammaisilta ja toimintarajoitteisilta ihmisiltä tulee yhteydenottoja liittyen puutteisiin asumisen esteettömyydessä. Lisäksi yhteydenotot koskevat häirintätilanteita naapurustossa sekä syrjivien perustein tehtyjä vuokrasuhteen päättymistilanteita. Valtuutettuun ottavat erityisesti yhteyttä romanit ja ulkomaalaistaustaiset henkilöt mutta myös esimerkiksi vähävaraiset, asunnottomat sekä erilaisten sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien, kuten sairauksien tai ylivelkaantumisen vuoksi ongelmia asumisessa kohtaavat ihmiset. Suuri osa yhteydenotoista tulee pääkaupunkiseudulta, mutta yhteydenottoja tulee ympäri Suomea.

Yhdenvertaisuuslain tuomat velvoitteet syrjinnän kiellon noudattamisesta, yhdenvertaisuuden edistämisestä ja kohtuullisista mukautuksista tulee ottaa huomioon myös asumisneuvonnassa. Yhdenvertaisuus ja sen edistäminen koskettavat hyvin laajasti kuntien toimintaa. Yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää hyvää koordinaatiota kunnan sektorirajojen välillä ja kokonaisuuksien yhteensovittamista yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Monesti asumiseen liittyvissä valtuutetulle tulleissa yhteydenotoissa näkyy erityisesti sosiaalitoimen ja asuntotoimen keskinäisen yhteistyön puute heikossa asemassa olevan asiakkaan asiassa. Monissa yhteydenotoissa asiakas joutuu asioimaan eri viranomaisissa, joista asiakasta ”luukutetaan” toisalle joko puutteellisen neuvonnan tai pelkän tietämättömyyden vuoksi lain vaatimista velvoitteista. Tällaisessa toiminnassa heikommassa asemassa oleva henkilö jää kokonaan tai osittain pois palvelujen piiristä ja asiakkaalta itseltään vaaditaan liikaa ponnisteluja oman asiansa edistämiseksi.

Viranomaistoimintaan kuuluu myös hyvän hallinnon periaatteiden noudattaminen. Asumisneuvonnassa tämä tarkoittaisi esimerkiksi kielilain velvoitteiden noudattamista ja yhdenvertaisuuslain mukaisen edistämisvelvoitteen osalta mahdollisuuksien mukaan erikielistä neuvontaa asiakaskunnan tarpeet huomioiden. Lisäksi asumisneuvonnan osalta se tarkoittaisi riittävän tiedon antamista, asiakkaan kokonaisvaltaista tukemista sekä aktiivista tiedottamista.

Valtuutettu toteaa, että asumisneuvonnan kautta voidaan edistää myös syrjinnän vaarassa olevien henkilöiden oikeuksien toteutumista asumisen osalta. Valtuutettu korostaa, että jatkotyössä tulee huomioida yhdenvertaisuuslain tuomat velvoitteet, erityisesti neuvonnan järjestämistapojen ja sisällön osalta.

Mikä on organisaationne oma rooli asumisneuvonnassa?

Valtuutettu antaa lain yhdenvertaisuusvaltuutetusta 3 § mukaisen tehtävänsä mukaisesti oikeudellista neuvontaa tarpeen mukaan syrjintäasiassa yhteyttä ottavalle yhteydenottajalle. Valtuutettu selvittää syrjintäolettan noustua asiaa vastapuolen kanssa erilaisin toimenpitein. Valtuutettu pyrkii toiminnassaan viestimään asumisen toimijoille sekä myös eri viranomaisille kuten sosiaalitoimelle, tietoutta yhdenvertaisuuslain mukaisesta yhdenvertaisuuden edistämisvelvoitteesta sekä vammaisen henkilö kohdalla tehtävistä kohtuullisista mukautuksista. Valtuutettu pyrkii saamaan eri toimijat asiassa toimimaan mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman yhdenvertaisuutta edistävästi ja mahdollisia yhdenvertaisuutta estäviä rakenteita ja toimintatapoja poistaen.

Lain tavoitteet

Miten hyvin esitysluonnos onnistuisi arvionne mukaan parantamaan asumisneuvonnan saatavuutta toimialueellanne tai yleisesti?

Valtuutettu pitää esityksen tavoitetta edistää asumisneuvonnan saatavuutta kannatettavana ja katsoo, että asumisneuvonnan kautta voidaan edistää myös syrjinnän vaarassa olevien henkilöiden oikeuksien toteutumista asumisen osalta. Vuosi sitten valtuutetun lausunnossa (VVTDno-2021-999) asumisneuvonnan lakisääteistämistä valmistelleen työryhmän raportista valtuutettu ei ottanut kantaa siihen, millä mallilla asumisneuvontaa tulisi tarjota, mutta ilmoitti olevansa asumisneuvonnan lakisääteistämisen kannalla. Nyt valmistelun alla olevassa hallituksen esityksessä on päädytty ratkaisuun, jota ei ollut mukana työryhmän raportissa. Esitettävä valtionavustusmalli näyttää pohjautuvan kuntien vapaaehtoisuuteen hakea rahoitusta ja tukea asumisneuvonnan järjestämiseen. Tämä tarkoittaa, että sellaisessa kunnassa, josta avustusta ei haeta, eivät asukkaat saa välttämättä asumisneuvontaa. Lakisääteistäminen ja sen järjestäminen tulevaisuudessa ei tule riittävästi esille tässä esityksessä.

Valtuutetun näkemyksen mukaan yhdenvertaisuutta toteuttaisi paremmin vaihtoehto, jossa asumisneuvonta olisi lakisääteinen palvelu ja sen piirissä olisi jokainen kuntalainen, eikä asumisneuvonnan saanti riippuisi siitä, onko kyseisen kunta, jossa henkilö asuu, hakenut

valtionavustusta vai ei. Valtuutettu on kuitenkin sen kannalla, että neuvonnan järjestämistapa olisi kunnan vapaasti järjestettävissä joko itsenäisesti tai yhteistyöverkoston kanssa yhdessä.

Miten hyvin esitysluonnos arvionne mukaan onnistuisi edistämään asumisneuvonnan laajentamista kaikkiin asukkaisiin asunnon hallintaperusteesta riippumatta?

-

Miten hyvin esitysluonnos arvionne mukaan mahdollistaisi erityisten asukasryhmien (mm. nuoret, maahanmuuttajat) tarpeisiin vastaamisen?

Esityksessä on nostettu esiin yksittäisiä syrjintäperusteita. Esityksessä ei kuitenkaan mielestämme ole arvioitu riittävästi sitä, miten se asumisneuvonnassa ottaa konkreettisesti huomioon yhdenvertaisuuslaissa mainitut syrjintäperusteet (1325/2014, 8 §) ja miten esimerkiksi moniperusteisen syrjinnän tilanteet näkyvät asumisneuvonnan asiakasryhmien palvelutarpeessa. Miten esimerkiksi asumisneuvontaa toteutetaan jatkossa niin, että erilaisiin väestöryhmiin ei kohdistu palvelurakenteista johtuvia aukkoja, palveluohjauksen puutetta tai tietokatkoksia. Kun on kyse heikossa asemassa olevasta henkilöstä, korostuu tarve sosiaalipalveluihin. Tulevan hyvinvointialueuudistuksen myötä tarve tarkastella palvelurakenteita ja tiivistää kunta-hyvinvointialueyhteistyötä korostuu entisestään.

Valtuutettu ehdottaa, että esityksen perusteluissa tai jopa ehdotetussa lakipykälässä (5 § - Avustusten myöntämisen edellytykset) tulisi avata tarkemmin, mitä erityiset asiakasryhmät -termillä tarkoitetaan. Esimerkiksi miten asumisneuvonnassa toteutuu vammaisten ihmisen asema ja oikeudet (esimerkiksi neuvonnan tietämys vammaisen henkilön oikeuksista kohtuullisiin mukautuksiin asunnon haussa, asumisessa ja asumisen esteettömyydessä), sosioekonomisesti heikossa asemassa olevan oikeudet (häiriökäyttäytymis- tai maksuhäiriötaustaisen asunnonhakijan asunnon saannin edesauttamiseksi käyttää kaikki mahdolliset keinot, kuten välitystilä, välivuokrausta tai määräaikaista vuokrasopimusta) tai eri kielellisistä tarpeista tukea tarvitsevien henkilöiden oikeudet (riittävä erikielinen neuvonta).

Neuvonnan järjestämisessä tulee huomioida palvelun niin monikanavainen, erikielinen kuin alueellinenkin yhdenvertainen saavutettavuus eri väestöryhmien ja asiakkaiden kesken. On kiinnitettävä huomiota siihen, että uudet luotavat sähköiset ja tunnistautumista vaativat palvelut eivät jätä väliinputoajia (esimerkiksi kielelliset vaikeudet, ei verkkopankkitunnuksia, vammaisuus esteenä) ja näin heidän tarpeitansa huomiotta.

Asumisneuvonnan järjestämistä pohdittaessa on syytä huomioida yhdenvertaisuus, niin että yksilötasolla tehdään kohtuulliset mukautukset ja tarvittaessa toteutetaan positiivisen erityiskohtelun toimenpiteitä. Vammaisten ja toimintarajoitteisten ihmisten kohdalla on myös ensiarvoisen tärkeää ottaa huomioon esteettömän asunnon vaatimukset. Tämä tarkoittaa, että asumisneuvonnassa tulee tuntea prosessit ja keinot vammaisen henkilön esteettömään asumiseen (vammaispalveluista ensisijaisesti haettavat apuvälineet mutta toisaalta osattava tarkastella asiakkaan mahdollinen velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin)

Sen lisäksi on tärkeää, että jatkossa asumisneuvonnassa toimivat työntekijät tietävät mahdollisimman paljon neuvottavien oikeuksista ja niiden toteutumisesta ja erilaisista prosesseista. Siksi laaja-alainen ymmärrys muutoinkin kuin esimerkiksi vuokra-asumiseen ja sen lainsäädäntöön liittyen tulisi olla asumisneuvonnan koulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä mukana.

Hyvinvointialueiden aloittaessa on tärkeää kiinnittää huomioita asumisneuvonnan palvelukokonaisuuden katkeamattomuuteen ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen eri väestöryhmien näkökulmista ja panostaa myös sekä kuntien että hyvinvointialueiden keskinäiseen yhteistyöhön. Valtuutettu muistuttaa tässä kohtaa viranomaisia velvoittavasta yhdenvertaisuussuunnittelusta, jossa on syytä tarkastella lähemmin palveluja, jotka koskettavat erilaista haavoittuvuutta tai heikommassa asemassa olevia ihmisiä. Suunnittelutyön kytkeminen hyvinvointialue-kunta -rajat ylittävässä palveluissa tuo yhdenvertaisuussuunnitteluun omat haasteensa.

Vaikutukset alueellanne

Millaisia vaikutuksia esityksellä olisi organisaatiossanne järjestettävään asumisneuvontaan tai asumisen ohjaukseen ja sen rahoitukseen?

-

Järjestettäisiinkö asumisneuvontaa jatkossa arvionne mukaan (a) kunnan omana työnä vai (b) ostopalveluna (minkä tahojen kanssa)?

-

Avustuksen käyttötarkoitukset

Asumisneuvonta Suomessa -selvityksen (2019) mukaan ARA-kantaa koskevat valtionavustukset (0,9 miljoonaa vuosittain) ovat kattaneet 11 % asumisneuvonnan kokonaisrahoituksesta. Vuonna 2022 myönnettävissä on 3 miljoonaa euroa, joka kohdennetaan asumisneuvonnan laajentamiseen ja kehittämiseen. Nyt lausuntokierroksella olevan esitysluonnoksen mukaan vuoden 2023 alusta lähtien myönnettävissä olisi 4 miljoonaa euroa, josta voitaisiin avustusta kohdentaa myös olemassa olevan asumisneuvonnan kuluihin. Kannatatteko tätä ratkaisua vai tulisiko avustusta jatkossakin myöntää vain uuteen asumisneuvontapalveluun ja asumisneuvontapalvelun laajentamiseen tai kehittämiseen? Miksi?

-

Vapaa sana

Mitä muuta haluatte lausua esitysluonnoksesta? Tässä voi myös antaa mahdolliset pykäläkohtaiset kommentit.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisilla on toiminnassaan velvoite edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuden edistämiselvollisuutta tukee perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Viranomaisen tai julkista hallintotehtävää hoitavan tahon on pyrittävä tekemään kaikkensa edistääkseen asiakkaan asemaa.

Yhtäläillä edistämismääräykset koskevat myös lainsäätäjää. Viranomaisia koskeva yleinen määräys edistää yhdenvertaisuutta sekä arvioida toimien yhdenvertaisuusvaikutuksia tulee olla myös yksi lainvalmistelun lähtökohdista. Yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin tarve on arvioitava erityisesti ihmisten oikeuksiin vaikuttavissa lakihankkeissa. Vaikutusarvioinnissa tulisi pyrkiä arvioimaan esityksen välittömiä ja välillisiä vaikutuksia moniperusteisen syrjinnän näkökulmasta, jossa henkilöt voivat kokea syrjintää useammasta eri syystä samanaikaisesti. Valtuutettu toteaa, että yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi tulisi tehdä osana perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia aina, kun on kysymys olennaisista vaikutuksista eri väestöryhmien yhdenvertaisuudelle.

Valtuutettu ehdottaakin myös edellä esitetyn huomioon otamista hallituksen esityksen jatkotyössä.

Al-Tameemi Päivi
Yhdenvertaisuusvaltuutettu